

מאמר זה מוקדש לזכרו של אפי
 איובי הי"ד שנרצח בידי מחבלים,
 ביום ראשון כ"ג חשוון ה'תשנ"ד,
 למחרת שבת פרשת חיי שרה,
 עקרי הדברים המובאים כאן
 נכתבו במוצ"ש לפני כן,
 מתוך לימוד שנעשה בשבת.

הרב חיים גולדברג

"מערת שדה המכפלה" (בראשית כג, ט)

א. משמעות לשון "מכפלה":
 בתחילת פרשת חיי-שרה, מבקש אברהם אבינו את "מערת המכפלה" ע"מ
 לקבור שם את שרה. התלבטו רבותינו (ערובין נג.) מהי המכפלה
 שבמערה זו.

רב ושמואל: חד אמר בית ועליה על גביו (היתה כפולה בשתי
 תקרות - רש"י), וחד אמר שכפולה בזוגות (שנקברו כולן איש
 ואשתו, דהיינו זוג זוג - רש"י).
 במדרש (ב"ר נח, י) הוסיפו עוד מספר טעמים, וברצוני להתעכב על
 טעמו של ר' אבהו:
 במכפלה - מלמד שכפף הקב"ה קומתו של אדה"ר וקברו בתוכה.

ב. הסבר המדרש:
 מופיע בחז"ל (ב"ב עה. וסנהדרין ק.) על הפסוק "ואולך אתכם
 קוממיות" (ויקרא כו, יג):
 ר' מאיר אומר מאתיים אמה כשתי קומות של אדם הראשון, רבי
 יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכתליו...
 ממדרש זה שומעים אנו כי קומתו של אדה"ר היתה מאה אמה. ומנין
 למדים זאת חז"ל? במקום אחר (חגיגה יב.) דורשים חז"ל:
 א"ר אלעזר: אדם הראשון מן הארץ ועד לרקיע.... וכיון
 שסרח (חטא) הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו, שנאמר (תהילים
 קלט, ד): "אחור וקדם צרתני ותשם עלי כפך..."

ומפרש רש"י: "אחור וקדם צרתני" - שתי פעמים יצרתני, תחילה גבוה ולבסוף שפל.

ובמקום אחר מוסיף רש"י (סנהדרין ק. ד"ה קוממיות):
שתי קומות של אדם הראשון, כדאמרינן בחגיגה, שמיעטו הקב"ה והעמידו על מאה אמה, שנא' "ותשת עלי כפך", כף בגימטריה הכי הוה (מאה).

היוצא, לסיכומו של דבר, יש "שני" אדם הראשון, זה שלפני החטא, ביחס של "שני קומות", לעומת זה שלאחר החטא, שהוא רק "קומה אחת".

ע"פ המדרשים הנ"ל אפשר להבין את דברי ר' אבהו, "שכפף הקב"ה קומתו של אדם הראשון וקברו בתוך המערה", בשני אופנים:
1. כפשוטו. אדם הראשון בתחילתו היה מאתיים אמה ומיעטו הקב"ה לאחר חטאו למאה אמה, ועדיין גבוה היה מכדי להכנס למערה, לכן כפפו הקב"ה וקברו במערת המכפלה.

2. אדם הראשון היה צריך לחיות חיי נצח, ובגלל חטאו קיבל את עונש המיתה. וכשאומר המדרש "כפף את קומתו", מבאר הוא, את מה שנלקח מאדם הראשון, את "הקומה", המדרגה שנלקחה ממנו, היינו חיי הנצח, וקברו בתוך מערת המכפלה.

ג. הקשיים שבדרך:

אולם עדיין יש מספר נקודות להבין:

(1) אין המקרא קורא למערה "מערת המכפפה", אלא "מערת המכפלה", ומתאים יותר הנוסח המובא ברמב"ן (בראשית כג, ט):
"מערת המכפלה... ובכ"ר אמרו, שכפל הקב"ה קומתו של אדם הראשון וקברו בתוכה...".

אולם גם נוסח זה אינו מובן, שכן מדברי חז"ל אנו שומעים להיפך, הקב"ה לא רק שלא הכפיל את אדם הראשון, אלא אפילו מיעטו?!
(2) מדוע השתמש ר' מאיר לעיל במושג "שתי קומות", הרי אפשר לומר שאדה"ר היה ונשאר "קומה אחת" - בתחילה גבוהה, ולאחר שסרח - הנמיכו הקב"ה.

ד. ההבדל בין קדש לחול:

כדי לענות על השאלות הנ"ל, נפליג מעט, ונבין את הרעיון, שאדה"ר היה צריך לחיות לעולם². מובא בחז"ל (סנהדרין צב.) הביטוי "קדוש - לעולם קיים". וצריך להבין, שקדושה אינה מסכנות או חולשה, אלא היא אמיתת המציאות, וכדברי הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"א, ה"א) "וכל הנמצאים... לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו". אמנם, בד"כ, רגילים האנשים להבין שהחול הוא המציאות הממשית - מפני שהוא נתפס בחושים, אך לא זו האמת. אמנם החול ג"כ קצת קיים, אולם אינו בגדר של קיום לעולם כמו שקדוש קיים! ובלשונו של הרב קוק³:

בקטנות הדעת מונח ארס פנימי, שנדמה על ידו, שכל הנתקה מן החול אל הקדש היא דחיה מישות אל אפסיות... (אולם) היסוד המאיר (הוא לדעת)... שכל הנתקה מן החול אל הקדש היא בריחה מחורבן ואפסיות (חול) אל הישוב, המילוי, והישות הכבירה והאיתנה (קודש, הקדוש ברוך הוא).

גם באדם יש צד של קודש. האדם נברא משני מרכיבים עיקריים: "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז). הנשמה היא "חלק אלוך ממעל" (איוב לא, ב), ובמילים אחרות - חלק קדוש מהקב"ה, וכדברי הרמב"ן (בראשית ב, ז): "מאן דנפח - מדיליה נפח". עד כדי כך, שהיא תמיד נשארת בטהרתה, "אלקי, נשמה שנתת בי טהורה היא"⁴. וכך מסביר הרב קוק⁵ את הקשר בין חטא אדם הראשון והמות:

המות בא בעקבות החטא, לולא החטא הקדמון, לולא הלך האדם אחר תאותיו הבהמיות, היתה התחושה הרוחנית מופיעה עליו ברב אורה.

כלומר, אדה"ר נברא ברמה של קדושה כזו שלא היה ראוי למות, אלא שנשרך אחר חלקו החמרי - הבהמי, וחלקו הרוחני - הקדוש לא הצליח לבטא את עצמו במילואו - והאדם נפטר מן העולם. אולם האמת היא ש"המות הוא חזיון שוא... מה שבני אדם קוראים מות הרי הוא רק תגבורת החיים ותעצומתם..."⁶, שכן עם פטירת האדם הרי נשמתו מתקשרת וחוזרת למקורה, מקור החיים, לקדוש ברוך הוא.

2. ראה בהמשך הערה 17.

3. הקדש הכללי פרק טו (אורות הקודש ח"ב עמ' שח.).

4. מכרכות השחר

5. החיות העולמית פרק מכ (אורות הקודש ח"ב עמ' שפה..)

ה. משמעות הביטוי "מכפלה" לשיטת הרמב"ן:
 כעת נחזור לאדה"ר ולשאלות ששאלנו. מובא על אדה"ר במדרש (ב"ר ח, ט):

א"ר הושעיה: בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון, טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש...⁸

ע"פ דרכנו מובן, שכן אדה"ר, עד שסרח, הקדושה היתה בו הכח המוביל - עד כדי התקשרות הנשמה בגויה להחיותה תמיד, להחיותה לעולם (קדוש לעולם קיים, (סנהדרין צב. כנ"ל). היתה זו קומה נוספת באשיותו - קומתו הרוחנית המתנשאת של אדה"ר, עד כדי כך שיכול היה "להכהות גלגל חמה בעקבו"⁷. וכך גם נבין את המדרש בנוסח הרמב"ן (בראשית כג, ט) "שכפל הקב"ה קומתו של אדה"ר וקברו בתוכה...". שכן עם מותו של אדה"ר, חזרה הנשמה למקורה ולכוחה, נכפל ונתגבר באדה"ר כח החיים, אותו כח שניטל ממנו.

ו. לחיות על קידוש ה':

ואם ישאל השואל, וכי זו כל מגמתנו בעולם?
 גם החכם נדרש לשאלה זו ע"י מלך כוזר⁸, וכאשר דנים הם ביעודי הדתות לעומת יעודי התורה, ההבדל המרכזי שהוא מוצא להדגיש הוא ששאר הדתות יעודיהם "לאחר המות", ובחיים אין דבר מהם, ואין גם דבר אשר יורה עליהם⁹, אך יעוד התורה אינו כן! "יעודנו הם, כי נדבק בענין האלוהי ע"י הנבואה וכל הקרוב לה, וכי יתחבר הענין האלוהי (השראת שכינה) בנו באותות גדולה, במראות כבוד ובנפלאות (כדוגמת הניסים שהיו באופן קבוע בביהמ"ק¹⁰)... ואנשים מכם יהיו

6. החיות העולמית פרק מ

7. תנחומא אחרי מות ב. גם באותו צד גשמי, המחובר עם הקרקע (העקב) הקרין אדה"ר רוחניות.

8. מאמר ראשון סע' ק-קט

9. החכם מבין שהשראת שכינה מהווה ראיה לקיום היעורים שלאחר המות. יוצא א"כ, שיש הנהרגים על קידוש ה' ע"מ שנוכל לחיות פה כעוה"ז, ואם נצליח להגשים השראת שכינה בתוכנו, הרי

זה מהוה הוכחה וראיה על קיומם. זהו כמובן עמוק יותר - במוחם צוו לנו את החיים.

10. "עשרה ניסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק...". (אבות ה, ז)

עומדים לפני ועולים השמימה... ואף מלאכי יהיו מתהלכים בקרבכם בארץ... ותאריכו ימים על האדמה הזאת שבסיועה הגעתם למדרגה הזאת, היא אדמת הקדש... (עי' הערה 25)."

ובמסילת ישרים 11 פירט רמח"ל ותיאר את האדם הקדוש, וז"ל:
 הקדוש הדבק תמיד לאלקיו ונפשו מתהלכת בין המשכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעוה"ז... והמאכל והמשתה שהאיש הקדוש אוכל, עילוי הוא למאכל ההוא ולמשתה ההוא, כאילו נקרב על גבי המזבח ממש...
 זו דרכו של עם ישראל, לקדש את החיים! אין מגמה למות על קידוש ה', המגמה האמתית היא לחיות פה בארץ ישראל, (כדברי החכם לעיל) ולגלות את השכינה בארץ.

ז. "מערת שדה המכפלה"

רעיון זה, של קידוש החיים, אפשר למצא רמוז כבר בפרק של קניית מערת המכפלה. אם ביררנו לעיל את משמעות המילה "מכפלה" כרעיון של תגבורת חיים, הכפלת חיים - לאחר המות, הרי אין כוונתו של אברהם אבינו ובניו לגלות קדושה רק במערה, במקום נסתר, בנשמה הנחבית בגוף. אלא בחוץ, בשדה, גם את הגוף (החלק הנגלה באדם) יש צורך לרומם. וכך בעוד שכתחילת המשא ומתן בין עפרון לאברהם, מבקש אברהם את "מערת המכפלה" (פס' ט) ע"מ לקבור שם את שרה, הרי כאשר קם השדה לאברהם, וכדברי חז"ל "תקומה היתה לו"¹², מופיע הביטוי "מערת שדה המכפלה" (פס' יט), גם בשדה יש שתי קומות, שתי מדרגות - זו הגשמית הנראית לעין כל, וזו הרוחנית, שעם ישראל מצליח להשכין בה שכינה. ואותה שכינה, עם ישראל יצליח להשכין לעתיד לבא כאשר הקב"ה יוליך אותנו "קוממיות", וביהמ"ק יתגלה ג"כ עם שתי קומות¹³, שתי מדרגות, זו הרוחנית וזו הגשמית, עד כדי כך שגם

11. פרק כו, פרק הקדושה.

12. רש"י כג, כ בשיפוץ לשון המדרש

13. ביהמ"ק של מטה מכוון כנגד ביהמ"ק של מעלה.

בגוף נגיע לשלב שבו נצליח להחיות את הגוף לעולם, ואת חרפת המות נסיר¹⁴, ונחיה חיים עד העולם¹⁵

ח.

ולסיום, ברצוני להביא פסקה מהרמב"ם (הל יסודי התורה פ"ה, ה"א), אשר איפנה את אפי הי"ד.

וכך, אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מעורבת עמהם, ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו. ונושא ונותן באמונה... ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין... עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו (וביומא מובא כאן "אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה") ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר כך אתפאר".

ח. נ. צ. ב. ה.

---

14. כדברי הנביא ישעיה (כה, ח) "בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים, וחרפת

עמו יסיר..."

15. גם רשב"י גילה את ה' בתחילה במערה, ולבסוף בחוץ בשדה - וכמיתתו מסיים המדרש כמילים

אלו.